Pellervon taloustutkimus

Lausunto
22.9.2023

Pellervon taloustutkimus PTT:n lausunto eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunnalle

Maa- ja metsätalousvaliokunta perjantai 22.9.2023 klo 09.00 / Asiantuntijapyyntö
Asia: O 18/2023 vp Satotilanteen ja kustannuskehityksen vaikutukset maatiloilla

Vuoden 2023 satotilanne

Luonnonvarakeskuksen arvion[1] (tilanne 14.8.2023) mukaan vuoden 2023 viljasato olisi noin 3 miljardia kiloa, mikä on 13 prosenttia pienempi kuin 10 vuoden keskimääräinen viljasato ja 15 prosenttia pienempi kuin viime vuonna. Erityisesti ohrasadon ennakoidaan jäävän erittäin heikoksi, 24 prosenttia pienemmäksi verrattuna viime vuoteen. PTT ennakoi kuitenkin, että lopullinen viljasato olisi hieman edellä mainittua arviota parempi jääden kuitenkin selvästi alle viime vuosien keskimääräisen sadon. PTT:n arvio perustuu suhdanne-ennustetyössä kuultuihin asiantuntijanäkemyksiin. Viljasadon määrässä ja laadussa on kuitenkin huomattavaa alueellista ja tilakohtaista vaihtelua, ja lopullinen viljasadon määrä tarkentuu puintien edetessä loppuun saakka. Luken antaa uuden satoarvion 22.9.2023.

Sääolosuhteet olivat vuoden aikana viljelykasvien kannalta vaikeat. Kevään pitkä kuiva kausi vaikeutti itämistä, heinäkuun runsaat sateet jatkuivat elokuussa syyskuun alkuun saakka. Viljoja on lausuntohetkellä vielä puimatta noin 10–15 prosenttia. Viljat ovat paikoin lakoontuneet, tähkäidäntää ja homekasvustoa on osissa kasvustoa. Viljojen hehtolitrapainot ovat keskimääräistä alhaisempia. Rehulaatuisen viljan määrä lisääntyy. Riskinä on leipäviljalaatuisen viljan tuonti, mikäli teollisuus ei saa riittävää määrää jalostuskelpoista viljaa Suomesta. Herneen ja härkäpavun sadonkorjuuta vaikeuttaa vahva lakoontuminen ja rikkakasvien runsas lisääntyminen kasvustoissa. Syysviljojen kylvöä hidastaa puintien viivästyminen. Syysvilja-ala tulee pienentymään.

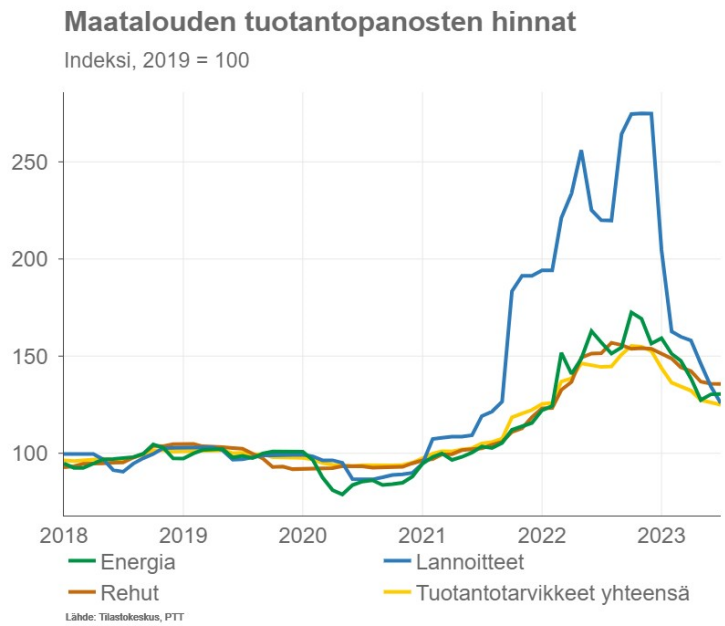
[1] SVT: Luonnonvarakeskus, Satotilasto.

Tämän satovuoden alussa viljanvarastotilanne oli hyvä. Edellisvuonna tyhjentyneet viljavarastot palautuivat normaalitasolle kuluvaan satokauteen lähdettäessä, ollen noin 1,6 miljardia kiloa. Hyvä varastotilanne tasapainottaa viljan tarjontaa.

Kustannuskehitys

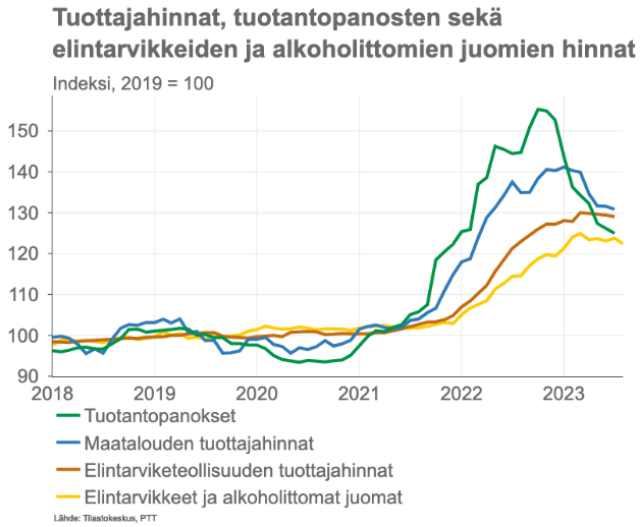
Maatalouden tuotantopanosten kustannukset lähtivät nousuun jo syksyllä 2021 pandemian jälkimainingeissa. Erityisesti lannoitteiden ja energian hintojen nousu voimistui Venäjän aloittaessa hyökkäyssodan Ukrainaan helmikuussa 2022. Globaalit kriisit ovat tehneet näkyväksi Suomen ruuantuotannon riippuvuuden ulkomaisista tuontipanoksista ja maailmanmarkkinoiden hintakehityksestä.

Tällä hetkellä yleinen hintojen nousu on selvästi hidastumassa. Myös maatalouden kustannusten osalta nousupaineet ovat hellittäneet. Keskeisten tuotantopanosten – lannoitteet, energia, rehut - hinnat ovat laskeneet. Esimerkiksi lannoitteiden hinnat ovat puolittuneet Suomessa tämän kevään aikana viime vuoden lopun hintapiikeistä. Tämä on näkynyt myös siinä, että maatalouden kriisitukea haettiin ennakoitua vähemmän. Myös muiden keskeisten tuotantopanosten kuten rehujen ja polttoaineiden hinnat ovat laskusuunnassa. Tuotantopanosten hintataso on kuitenkin edelleen jonkin verran korkeampi kuin ennen pandemiaa ja ennen syksyllä 2021 alkanutta rajua tuotantopanosten hintojen nousua (Kuva 1). Tavanomaista heikompi viljasato saattaa nostaa rehujen hintaa, mutta toisaalta, kun tarjonta lisääntyy leipäviljan jäädessä rehulaatuiseksi, rehuviljan hinta laskee loppuvuoden ja ensi vuoden aikana.



Kuva 1. Maatalouden tuotantopanosten hinnat, indeksi, 2019=100

Lihan ja maidon tuottajahinnat ovat laskeneet huippuhinnoista, mutta tuottajahinnat ovat edelleen merkittävästi hintojen nousua edeltävää tasoa korkeammalla. Tuottajahintojen pysyminen korkeammalla tasolla on hieman paikannut kotieläintuotannon kannattavuusvajetta. Korkeammat tuottajahinnat ovat nostaneet raaka-ainekustannusta teollisudelle samalla kun myös muut kustannukset ovat nousseet. Kustannusten nousu on siirtynyt viiveellä elintarviketeollisuuden myyntihintoihin (tuottajahintoihin) ja ruuan kuluttajahintoihin (Kuva 2).



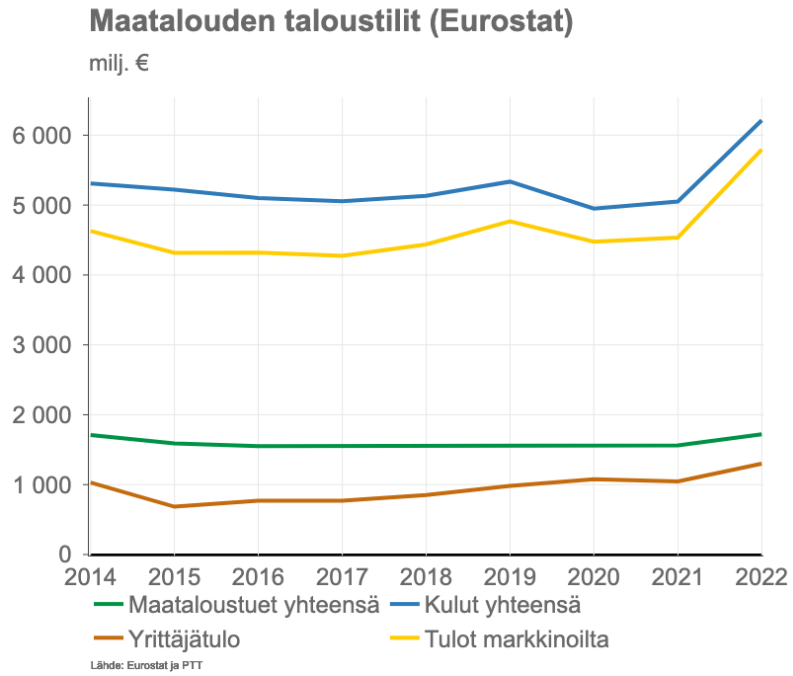
Kuva 2. Maatalouden tuotantopanosten, maatalouden ja elintarviketeollisuuden tuottajahintojen sekä elintarvikkeiden hintojen kehitys, indeksit, 2019=100.

Maatalouden kannattavuuden ja yrittäjätulon kehitys

Maatalouden yrittäjätulo nousi vuonna 2022 (Kuva 3). Yrittäjätulolaskenta pohjautuu kansantalouden tilinpidon tietoihin. Erityisesti vuoden 2022 tiedot muuttuvat tilastotietojen tarkentuessa, mikä näkyy yrittäjätulon määrässä. Yrittäjätulon kuitenkin ennakoidaan laskevan kuluvana ja tulevana vuonna tuottajahintojen laskiessa ja tuotantopanosten hintojen pysyessä totuttua korkeammalla tasolla. Maatalouden yrittäjätulo saadaan, kun maa- ja metsätalouden markkinatuloista ja tuista vähennetään maatalouden kustannukset.

Maatalousyrittäjien tulot markkinoilta kasvoivat viime vuonna merkittävästi, kun tuottajahinnat nousivat historiallisen korkeiksi. Tänä vuonna tulot markkinoilta pienenevät jonkin verran, mutta tulot jäävät silti selvästi pidemmän ajan keskiarvoa korkeammalle. Tulojen pienenemiseen vaikuttaa erityisesti viljan laskusuuntainen hintakehitys. Myös maidon- ja lihojen tuottajahintakehitys on laskusuuntainen seuraten EU:n hintakehitystä. Maatalouden kulut kasvoivat viime vuonna myös ennätyskorkeiksi; tänä vuonna kulut pienenevät enemmän kuin tulot. Kulujen pienenemiseen vaikuttaa keskeisesti lannoitteiden, rehujen ja energian hintojen lasku,

mutta samalla korkotason nousu kasvattaa maatalouden kuluja. Samalla tilojen väliset erot kasvavat taloudellisten tulosten osalta. Osa tiloista on menestynyt muita tiloja paremmin.



Kuva 3. Maatalouden tulot, kulut ja yrittäjätulo

EU:n yhteisen maatalouspolitiikan uuden rahoituskauden (CAP2027) toimeenpano käynnistyi vuoden 2023 alussa. Rahoituskauden myötä maataloustukien maksuaikataulut osittain muuttuivat. Erityisesti luonnonhaitta- ja ympäristökorvauksen maksut siirtyivät syyskuulta loppuvuodelle, mikä heikentää tilojen maksuvalmiutta tänä syksynä. Kokonaisuudessaan tukimäärä laskee hieman verrattuna edelliseen rahoituskauteen. Viime vuoden valtion kriisitukipaketista maksettu noin 200 miljoonan euron osuus paransi yrittäjätuloa vuonna 2022. Maksamaton osuus, noin 80 miljoonaa euroa jakautuu useaan eri kohteeseen vuosille 2022–2026, joten sen vaikutus jäänee vähäiseksi yrittäjätulolaskelmassa. Keväällä 2023 hyväksytyn määräaikaisen lannoite- ja sähkötuen vaikutus jäi myös vähäiseksi määrärahan vähäisen käytön vuoksi.

Maatalouden investointitahti on hiipunut, ja siihen on vaikuttaneet erityisesti EU-rahoituskauden vaihdos, inflaatio sekä metsäkatoasetukseen liittynyt epäselvyys nautakarjatilojen osalta. Maatalouden investointi- ja aloitustukien ehdot uusiutuivat CAP2027 rahoituskauden myötä. Investointihakemuksia on tehty syyskuun alkuun mennessä viimevuotisen tason verran, noin 2100 kappaletta, mutta niistä vain vähäinen määrä kohdistuu kotieläinrakennuksiin, energiainvestointeja sen sijaan tehdään paljon. Nuoren viljelijän aloitustukia on haettu hieman yli 160 kappaletta, joka on huolestuttavan pieni määrä maatalouden jatkuvuuden turvaamiseksi.

Ennätyksellinen elintarvikkeiden hintojen nousu on tuonut lisää euroja ruokaketjuun[2]. Elintarviketeollisuuden tuotannon volyymien lasku ja verraten heikko viennin kasvunäkymä yhdistettynä ruuan hintatason taittumiseen kääntää ruokaketjuun tulevan rahavirran laskuun. Tämä näkyy maatalouden markkinatulojen pienenemisenä.

Lopuksi

Talouden epävarmuus ja epävakaa geopoliittinen tilanne heijastuvat markkinoihin edelleen. Myös eläintautien riski on kasvanut. Lintuinfluenssan riski siipikarjatiloille on kasvanut turkistarhoilla vallitsevien lintuinfluenssatartuntojen myötä. Afrikkalaisen sikaruton riski on kasvanut sikatiloille, kun Ruotsista on löytynyt AFS-tautitapauksia. Suomessa on kuitenkin tehokas seuranta ja varotoimenpiteet molempien tautien osalta, ja toistaiseksi Suomesta ei ole löytynyt tautitapauksia kotieläintiloilta. Kananmunien tuotantoa on rajoittanut tänä vuonna IB-virus, joka vähentää tuotantoa muutaman prosentin.

Tilannekuva kokonaisuudessaan voi muuttua nopeasti, mistä voi seurata markkinahäiriöitä ja äkillisiä hintamuutoksia. Tällä hetkellä näkymä kuitenkin on, että perustuotteissa raaka-aineiden kotimaisuusaste säilyy edelleen korkeana elintarviketeollisuudessa. Tarkempaa tietoa maa- ja elintarviketalouden lähiajan näkymistä ja ennusteluvuista on saatavissa 3.10.2023 julkaistavasta PTT:n maa- ja elintarviketalouden suhdanne-ennusteesta.

Lisätietoja:

Päivi Kujala, vanhempi maatalousekonomisti, puh. 040 194 5184, paivi.kujala(at)ptt.fi

Sari Forsman-Hugg, tutkimusjohtaja, puh. 0400 639 450, sari.forsman-hugg(at)ptt.fi

[2] Kokonaiskuvaa ruokasektorin rahavirroista ja arvonmuodostuksesta tutkitaan parhaillaan PTT:n, Luken ja Reinu econin yhteisessä, Makeran rahoittamassa Ruokaketju-hankkeessa, lisätietoja: https://www.ptt.fi/hankkeet/ruokaketjun-toimivuus-ja-arvonmuodostus-ruokaketju/